This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Het Europa van de *opportunities*. Analyse van de overlevingsstrategie van de christen-democraten in de Europese Unie[1]

Steven VAN HECKE
Aspirant FWO-Vlaanderen aan de Afdeling Politologie van de K.U.Leuven

I. Inleiding

Sinds enkele jaren is het *bon ton* om met de regelmaat van een (half) decennium deze of gene politieke stroming dood te verklaren. Begin jaren '90 leek er geen toekomst meer te zijn voor het socialisme, nadien werd het neoliberalisme *passé* verklaard en vanaf eind jaren '90 werd herhaaldelijk de christen-democratie ten grave gedragen. Zowel in Duitsland, Italië, Nederland en België – de kernlanden van de Europese christen-democratie – bevonden de christen-democraten zich in een diepe crisis door corruptieschandalen, electorale achteruitgang en/of gebrek aan politiek leiderschap, het ene fenomeen al dan niet (mede)oorzaak van het andere. Deze rampspoed luidde het einde in van de Europese christen-democratie, aldus sommige waarnemers. Opmerkelijk is dat recentelijk de pendel opnieuw en vrij snel in de andere richting lijkt te bewegen. Grosso modo zijn 'rechtse' partijen opnieuw aan de macht gekomen in Italië, Denemarken, Portugal, Nederland, Ierland, Frankrijk en Oostenrijk.[2]

Voorlopig lijkt het alleszins voorbarig de Europese christen-democratie zonder meer af te schrijven (getuige de opeenvolgende verkiezingsoverwinningen in Nederland en Oostenrijk), te meer daar de Europese Volkspartij (EVP) – de in 1976 opgerichte christen-democratische transnationale partij – bij de verkiezingen voor het Europees Parlement (EP) in 1999 voor het eerst sinds de rechtstreekse verkiezingen van 1979 de relatieve meerderheid behaalde, dit ten koste van de sociaal-democraten. Bovendien slaagt de EVP erin zich te manifesteren als een toonaangevende actor in verschillende andere fora van de Europese Unie (EU), zoals de (Europese) Raad en de Europese Conventie.[3] Tegen de achtergrond van de

1 De auteur wenst de redactieraad van Res Publica, de anonieme reviewers, Alexander Van Kessel en de leden van de werkgroep 'Waarom overleven politieke partijen ?' van het Politicologenetmaal (Noordwijkerhout, 23-24 mei 2002) te bedanken voor hun kritische commentaar.

2 Of deze trend zich doorzet in de regeringsformaties in Nederland en Oostenrijk valt af te wachten (toestand op 12 februari 2003). In Duitsland was de overwinning van 'rechts' onvoldoende groot om de zittende 'linkse' meerderheid te breken. Alleen in Zweden werden de sociaal-democraten opnieuw en duidelijk geplebisciteerd.

3 Gemakshalve verwijzen we steeds naar de EU, hoewel omwille van historische en/of juridische redenen in sommige gevallen alleen de Europese Gemeenschap (EG) of de Europese Economische Gemeenschap (EEG) kan worden bedoeld.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

'nationale' crises van de christen-democratie eind jaren '90, wekt het gelijktijdig succes van de EVP verwondering. Hoe is deze paradoxale situatie mogelijk ?

Dit artikel tracht op deze vraag een antwoord te formuleren door de overlevingsstrategie van de christen-democraten in de instellingen van de EU te analyseren. Dit gebeurt in drie stappen. Eerst en vooral wordt stilgestaan bij het fenomeen van de transnationale partij. Wat is een transnationale partij ? Hoe verhoudt zij zich tot de nationale politieke partij(en) ? Welke positie kunnen transnationale partijen bekleden in het democratische bestel van de EU ? Daarnaast wordt de huidige institutionele constellatie van de EU onder de loep genomen. Is er in de EU een rol weggelegd voor partijpolitiek *tout court* ? Zo ja, hoe moet deze 'politisering' worden begrepen ? Speelt alleen het EP hierin een noemenswaardige rol ? Tot slot wordt de plaats van de transnationale partij in de EU in het algemeen en het EP in het bijzonder toegepast op respectievelijk de EVP en de 'Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democraten) en Europese Democraten' (EVP-ED), zoals de fractie van christen-democraten en conservatieven officieel en voluit heet sinds 15 juli 1999. In deze toepassing wordt de strategie van de EVP ontleed in haar diverse componenten. Maar, zoals gezegd, werpen we vooraf onze blik op de theorie en de praktijk van de transnationale partij.

II. De partijpolitiek op Europees niveau : de transnationale partij

De transnationale partij is een bijzonder soort politieke partij. In tegenstelling tot de klassieke, nationale politieke partij is de transnationale partij een betrekkelijk recent fenomeen. Het is bovendien een verschijnsel dat specifiek is voor de EU. Omwille van het relatief nieuw karakter en omdat het zich situeert op het raakvlak van twee disciplines – internationale betrekkingen en vergelijkende politologie – bestaat er tot nu toe weinig theorievorming, laat staan consensus over het concept 'transnationale' politieke partij.[4]

De beperkte theorievorming omtrent transnationale partijvorming weerspiegelt zich in het gebrek aan eensgezindheid betreffende de definiëring. Sommige definities zijn normatief, andere eerder beschrijvend. In het laatste geval is dikwijls sprake van 'Europartijen' of 'Europese partijen'. Wat de (strikt wetenschappelijke) terminologie betreft, kan een onderscheid worden gemaakt tussen 'nationale partij', 'transnationale partij' en 'supranationale partij'. Met de eerste wordt de klassieke politieke partij bedoeld zoals die zich in de loop van de 19de en de 20ste eeuw op het niveau van de moderne natiestaat heeft ontwikkeld. Een transnationa-

[4] GAFFNEY, J., Introduction. Political Parties and the European Union, in Gaffney, J. (ed.), *Political Parties and the European Union*, London/New York, Routledge, 1996, pp. 1-30; HIX, S. & LORD, Chr., *Political Parties in the European Union*, London, Basingstoke, 1997, 240p.; DELWIT, P., KÜLAHCI, E. & VAN DE WALLE, C., Les fédérations européennes de partis. Un acteur politique en devenir ?, in Delwit, P., Külahci, E. & Van de Walle, C. (éds.), *Les fédérations européennes de partis. Organisation et influence*, Bruxelles, Éditions de l'Université de Bruxelles, 2001, pp. 9-17; JOHANSSON, K.M., Vers une théorie des fédérations européennes de partis, in DELWIT, P. et al., *o.c.*, pp. 21-38.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

le partij bestaat uit een federatie van verschillende nationale partijen en situeert zich, zoals de supranationale partij, op het bovenstatelijke niveau. De klemtoon ligt op de onderscheiden partijen die onafhankelijk van elkaar blijven bestaan en samen een koepelpartij vormen. In een supranationale partij daarentegen worden de nationale partijen volledig geïntegreerd in een nieuwe, eigensoortige partij. Het zwaartepunt ligt bij de gemeenschappelijke partijstructuur. Aangezien er – voorlopig – geen supranationale partijen bestaan, is de theorievorming noodzakelijk gericht op de Europese 'transnationale' praxis.[5]

Niet alle auteurs zijn het eens over het label 'transnationale partij'. Bardi bestrijdt de vergelijking tussen nationale en transnationale partijen.[6] Nationale partijen zijn wezenlijk verschillend van transnationale partijen omdat ze uit de ontwikkeling van het parlement zijn ontstaan en op die manier onlosmakelijk zijn verbonden met de parlementaire geschiedenis van de 19de en de 20ste eeuw. Terwijl nationale politieke partijen zijn ontstaan om parlementaire groepen van steun te voorzien of om de belangen van sociale groepen en/of niet-politieke groeperingen te vertegenwoordigen, ligt de basis van transnationale partijen in (andere) nationale partijen. Daarom zijn transnationale partijen geen 'politieke partijen' *stricto sensu*. Bardi omschrijft de transnationale partijenconstellatie als *"only a second coexisting and, to an extent, competing party system"*.[7] Volgens Hix kan een transnationale partij, ondanks de vele verschillen, wel vergeleken worden met een nationale partij en bovendien het etiket 'politieke partij' dragen.[8] Hix stelt dat *"the party federations have evolved towards European parties"*.[9] De evolutie in de richting van supranationale partijen is een voldoende reden om de huidige transnationale partijen te definiëren als 'volwaardige' politieke partijen, aldus Hix.

Zoals gezegd interfereren normatieve en beschrijvende definities, theorie en praxis met elkaar. Steevast klinkt een antwoord door op de onderliggende vraag : is het glas halfleeg of halfvol; zijn de transnationale partijen een tijdelijk verbond van gelijkgezinde nationale partijen – een antwoord op daartoe dwingende omstandigheden zonder intrinsieke meerwaarde – of zijn ze een tussenstadium op weg naar de als ultiem einddoel geproclameerde supranationale partijen ? Ondanks de gelijkenissen staat het buiten kijf dat transnationale partijen wel degelijk verschillen van klassieke, nationale partijen. Wezenlijke verschillen zijn bijvoorbeeld het lidmaatschap (bij een nationale partij zijn dat burgers; bij een transnationale partij partijen), de rol bij verkiezingen (nationale partijen bepalen de kandidatenlijsten en treden op onder eigen naam; transnationale partijen en hun electoraal program-

5 Tijdens het interbellum was de Komintern een voorbeeld van een supranationale partij. Met dank aan Paul Lucardie voor deze suggestie.

6 BARDI, L., Transnational Party Federations, European Parliamentary Party Groups, and the Building of Europarties, in Katz, R.S. & Mair, P. (eds.), *How Parties Organize. Change and Adaptation in Party Organizations in Western Democracies*, London, Sage Publications, 1994, pp. 357-372.

7 BARDI, L., *o.c.* , p. 359.

8 HIX, S., The Transnational Party Federations, in Gaffney, J. (ed.), *o.c.*, pp. 308-331.

9 HIX, S., *o.c.*, p. 311.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

ma zijn slechts van secundair belang) en de interne structuur. Transnationale partijen zijn – tot nu toe – in ruime mate afhankelijk van nationale partijen op het vlak van personeel, financiën en logistiek.

In het licht van deze verschilpunten is de relatie tussen de nationale partijen en de transnationale partij geregeld voer voor interne discussie. Het hoeft geen betoog dat het de transnationale partijen zijn die hun actieterrein willen uitbreiden, eventueel ten koste van de nationale partijen. Het zijn immers niet zozeer de verschillen dan wel het beperkte aantal functies – vooral in contrast met de multifunctionaliteit van de nationale partijen – die de transnationale partijen parten spelen. Tegelijk willen de transnationale partijen meer en meer onafhankelijk opereren t.a.v. hun transnationale fracties. Voorlopig is de politieke reikwijdte van de extra-parlementaire transnationale partij relatief gering. Chronologisch gezien komt de oprichting van de transnationale partij immers na de samenstelling van de transnationale fractie. De partij komt m.a.w. voort uit de ontwikkeling – in de richting van meer integratie – van de fractie. Deze evolutie hoeft echter niet noodzakelijk verschillend te zijn van wat zich op het nationale vlak heeft afgespeeld, getuige de totstandkoming van het Christen-Democratisch Appèl (CDA) in Nederland en de rol die de supranationale christen-democratische samenwerking daarin speelde.[10] Recentelijk komt de dubbele beweging van emancipatie t.a.v. de nationale partijen en t.a.v. de transnationale fracties duidelijk tot uiting in het Commissievoorstel om transnationale partijen juridisch te erkennen en rechtstreeks te financieren.[11] Het ontwerp is een uitloper van de introductie van artikel 191 (ex artikel 138A) in het Verdrag van Maastricht waarin voor het eerst uitdrukkelijk de rol van politieke partijen op het niveau van de EU wordt erkend.[12]

De geleidelijke opwaardering van de transnationale partijen in de EU staat in schril contrast met de zogenaamde crisis van de gevestigde politieke partijen op nationaal vlak. De geruisloze intrede van méér partijpolitiek op Europees niveau lijkt op het eerst gezicht voorbij te gaan aan de kritiek en de malaise van de

10 VAN KESSEL, A., Van voorzichtige meelopers tot beginselvaste voorhoede. Nederlandse christendemocraten en hun internationale in historisch en vergelijkend perspectief, in *Ex Tempore/Verleden Tijdschrijft Nijmegen*, vol. 20, nr. 2, 2001, pp. 62-84.

11 Dit voorstel is een onmiddellijk gevolg van het Verdrag van Nice waarin aan artikel 191 een tweede paragraaf werd toegevoegd : "De Raad stelt volgens de procedure van artikel 251 het statuut van de Europese politieke partijen en in het bijzonder de regels inzake hun financiering vast." Na raadpleging door het EP heeft de Commissie haar oorspronkelijke voorstel tot verordening aangepast – enkele amendementen werden overgenomen – en een gewijzigd voorstel medio 2001 overgemaakt aan de Raad. Door de inwerkingtreding van het Verdrag van Nice op 1 februari 2003 is een definitieve beslissing vanwege de Raad nakend. (toestand op 12 februari 2003)

12 Het artikel in het Verdrag van Maastricht en de wijziging in het Verdrag van Nice kwamen tot stand door intens lobbywerk vanwege de transnationale partijen, in het bijzonder de EVP. Het oorspronkelijke artikel 138A luidt : "Europese politieke partijen zijn een belangrijke factor voor integratie binnen de Unie. Zij dragen bij tot de vorming van een Europees bewustzijn en tot de uiting van de politieke wil van de burgers van de Unie." De democratische rol van politieke partijen wordt eveneens erkend in het Handvest van de Grondrechten.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

klassieke partijen zoals die onder meer in de loop van de jaren '90 in diverse Europese landen tot uiting kwam.[13] Het lijkt lood om oud ijzer. Toch is gezien de relatieve zwakte van de transnationale partijen niet meteen gevaar voor een 'Europese particratie'. Integendeel, vanuit wetenschappelijke en politieke zijde wordt aangedrongen op een grotere rol voor de transnationale partijen, onder meer in het versterken van de relatie tussen de burger en de EU.[14] Meer partijpolitiek kan bijdragen tot een grotere herkenning van de eigen preferenties in het Europees beleid en helpen de 'kloof' tussen de burger en de EU-instellingen te dichten. Meer in het algemeen is voor politieke partijen – op alle niveaus, m.a.w. complementair – een potentiële rol weggelegd in het oplossen van het 'democratisch deficit' van de EU.[15]

Wat de huidige transnationale praktijk betreft, is in de literatuur sprake van drie à vier transnationale partijen. In afnemende grootte zijn dit de EVP van christendemocraten en conservatieven, de Partij van Europese Socialisten (PES), de Europese Liberale, Democratische en Hervormingspartij (ELDP) en de Europese Federatie van Groene Partijen (EFGP).[16] Voor alle politieke strekkingen geldt dat de vorming van een transnationale partij een ontwikkeling van lange duur is. Algemeen wordt aangenomen dat de ELDP, de PES en de EVP op het vlak van integratie (in de richting van supranationale partijen) het verst gevorderd zijn.[17] Dit betekent onder meer dat deze transnationale partijen relatief sterker staan t.a.v. hun nationale partijen en t.a.v. hun transnationale fractie in het EP.

III. De Europese Unie, het Europees Parlement en de partijpolitiek

Verdieping en uitbreiding hebben in de laatste decennia het aanschijn van de EU fundamenteel veranderd en zullen ook in de onmiddellijke toekomst de Europese agenda blijven bepalen. Het zijn diezelfde twee processen die de rol van de partijpolitiek in de EU bepalen, zowel wat de mogelijkheden als wat de beperkingen betreft. Verandering in de rol van de partijpolitiek in de EU is de onmiddellijke resultante van de verdieping, de uitbreiding of de combinatie van beide. De plaats waar deze ontwikkeling het sterkst tot uiting komt, is zonder twijfel het EP.

De toename, of beter de opkomst, van de partijpolitiek in het Europees integratieproces is een complex, dubbel gegeven. Enerzijds heeft 'Europa' een plaats verworven in het nationale, politieke debat. Anderzijds is de rol van de politieke partijen in de EU toegenomen. Wat dit laatste betreft, gaat het eerst en vooral om een gradueel proces. Vanaf midden jaren '80 maar vooral sinds de jaren '90 is de EU uitgegroeid van een louter economische (negatieve integratie) naar een

13 GAFFNEY, J., *o.c.*, pp. 19-21.
14 HIX, S. & LORD, Chr., *o.c.*, pp. 198-220.
15 JOHANSSON, K.M., *o.c.*, p. 24.
16 BARDI, L., *o.c.*; HIX, S., *o.c.*; HIX, S. & LORD, Chr., *o.c.*, pp. 167-197.
17 HIX, S. & LORD, Chr., *o.c.*, p. 177-178.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

politieke (positieve integratie) organisatie.[18] Deze evolutie verloopt onmiskenbaar in de richting van méér 'politisering'. Daarnaast manifesteert de groei zich ook kwalitatief. Er ontstaan nieuwe sectoren waarop het Europees beleid tot dusver geen betrekking had terwijl in bestaande beleidsdomeinen de rol en de impact van de EU intenser wordt. Hiermee grotendeels samenhangend is de toegenomen politisering van de Europese instellingen, vooral maar niet uitsluitend in het EP, hoewel vaak alleen het EP als voorbeeld wordt aangehaald.[19]

De toename aan 'partijpolitiek' in het EP is een direct gevolg van haar toenemende bevoegdheden in het wetgevend proces van de EU.[20] Hoewel de eerste rechtstreekse verkiezing in 1979 hoge verwachtingen schiep en een navenante groei in haar politieke rol werd verwacht, bleef het wachten tot eind jaren '80 vooraleer voor het EP een rol op het politieke voorplan was weggelegd. De Eenheidsakte (1987) breidde de consultatieprocedure, daterend van het Verdrag van Rome (1958), uit met de samenwerkings- en de goedkeuringsprocedure.[21] Deze laatste heeft momenteel betrekking op o.a. de toetreding van nieuwe lidstaten en de installatie van de Commissie. Het Verdrag van Maastricht (1993) introduceerde de medebeslissingsprocedure. Deze kwalitatieve doorbraak werd in het Verdrag van Amsterdam (1999) uitgebreid met een mogelijkheid tot 'verzoening' tussen het EP, de Commissie en de Raad. Tegelijk werden bestaande procedures uitgebreid met nieuwe beleidsdomeinen terwijl de samenwerkingsprocedure een stille dood stierf. Het Verdrag van Nice (2003) leverde geen substantiële verandering op, zodat het vooral uitkijken wordt naar de uitkomst van de Conventie en de daaropvolgende Intergouvernementele Conferentie (IGC) en verdragswijziging. Aangezien het EP van bij haar aanvang georganiseerd is op ideologische (partijpolitieke) en niet op nationale tegenstellingen, betekent elke uitbreiding van de macht van het EP ook een toename van de partijpolitiek in (het beslissingsproces van) de EU.[22]

In de Raad en de Europese Raad is via de diverse nationale regeringen de partijpolitiek op een indirecte manier aanwezig. De raadszittingen zijn bij uitstek intergouvernementele vergaderingen waarin de zetelende politici in de eerste plaats hun respectievelijke lidstaat vertegenwoordigen. In tegenstelling tot het EP zijn de Raad en de Europese Raad niet-ideologisch georganiseerd. De basis van de machtsverhoudingen zijn de nationale staten, onafhankelijk van welke politieke partij(en) of strekking(en) er aan de macht is (zijn). Niettemin, bijna elke minister, eerste minister of staatshoofd is een politicus en in die hoedanigheid lid van een politieke partij. Dit kan meerderheidsvorming tussen raadsleden van dezelfde

18 SCHARPF, F., *Governing in Europe. Effective or Democratic ?*, Oxford, Oxford University Press, 1999, pp. 1-5; 43-83.

19 HIX, S. & LORD, Chr., *o.c.*; HANLEY, D., Le parti populaire européen au cœur du consensus décisionnel ?, in Delwit, P. et al., *o.c.*, pp. 185-198; JOHANSSON, K.M., *o.c.*

20 KREPPEL, A., Rules, Ideology and Coalition Formation in the European Parliament. Past, Present and Future, in *European Union Studies*, vol. 1, nr. 3, 2000, pp. 340-362.

21 De data verwijzen naar het jaar van inwerkingtreding.

22 GAFFNEY, J., *o.c.*; KREPPEL, A., *o.c.*; JOHANSSON, K.M., *o.c.*

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

ideologisch gezindte bevorderen. Dit mechanisme komt het sterkst tot uiting in de bijeenkomsten van regeringsleiders aan de vooravond van een Europese Raad georganiseerd door de twee grootste transnationale partijen, de EVP en de PES. Deze 'pre-toppen' delen in het belang dat vooral de laatste jaren aan de bijeenkomsten van de Europese Raad wordt gehecht. Ze vormen het uitgelezen forum waarop, voorafgaand aan de uiteindelijke beslissing, onder politici van eenzelfde politieke familie informatie wordt uitgewisseld, een interne consensus wordt opgebouwd of een gemeenschappelijke actie wordt gecoördineerd.[23] Parallel hiermee wordt steeds meer uitgekeken naar de politieke kleur van de diverse staats- en regeringsleiders in de Europese Raad en de mogelijke partijpolitieke meerderheden die een dergelijke optelsom genereert.

De aandacht voor de 'politisering' in de schoot van de Commissie is nog recenter. Formeel worden de commissarissen niet alleen verondersteld geen politieke kleur te bekennen, ze moeten eerst en vooral het Europese belang dienen en hun eigen, nationale afkomst wegcijferen. Desondanks worden de politieke achtergrond van de commissarissen en het behoud van het politieke evenwicht – de evenredige vertegenwoordiging van de voornaamste politieke strekkingen – binnen de Commissie als geheel steeds vaker in de schijnwerpers geplaatst. Dit behelst een delicate oefening tussen de Europese Raad enerzijds – die gezamenlijk de voorzitter aanduidt en waarvan de leden afzonderlijk hun commissaris(sen) voordragen – en het EP anderzijds dat zijn goedkeuring aan de voltallige Commissie moet geven. Zowel binnen de Europese Raad als binnen het EP wordt hierbij steeds meer rekening gehouden met partijpolitieke overwegingen. In het eerste geval gaat het bijvoorbeeld om Duitsland dat in 1999 de traditie van één commissaris uit de meerderheid en één commissaris uit de oppositie heeft doorbroken. In het geval van het EP betreft het vooral de eis dat de Commissie de partijpolitieke machtsverhoudingen van het pas verkozen parlement weerspiegelt. Deze politisering was reeds het geval bij de aanstelling van de Commissie-Santer maar kwam pas duidelijk aan de oppervlakte bij de samenstelling en de installatie van de Commissie-Prodi.

In de relatie tussen de instellingen van de EU, de toegenomen 'politisering' en de rol van de transnationale partijen is de institutionele visie dominant. Net zoals de ontwikkeling van de nationale partijen de weerspiegeling is van de geschiedenis van de parlementaire instituties, zo verloopt de ontwikkeling van de Europese transnationale partij congruent met de evolutie van de instellingen van de EU, *in casu* het EP.[24] Verkiezingen fungeren als katalysator van deze evolutie. Volgens de institutionele theorie geldt dit ook voor transnationale partijen en verklaart dit meteen waarom er (nog) geen supranationale partijen zijn. Het hybride karakter van de bestaande transnationale partijen is m.a.w. de partijpolitieke resultante van het gemengde intergouvernementele-supranationale karakter van de EU in het

[23] HIX, S. & LORD, Chr., *o.c.*, pp. 183-195.
[24] DUVERGER, M., *Les partis politiques*, Paris, Colin, 1951.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

algemeen en het stelsel van de Europese verkiezingen in het bijzonder.[25] Deze laatste zijn zogenaamde *second-order national elections*.[26] Zoals reeds aangehaald bepalen de nationale partijen de selectie van de kandidaten, de samenstelling van de kieslijsten, treden de partijen op onder hun eigen, nationale naam en wordt de campagne overheerst door nationale thema's. Dit verklaart mede de transpositie van de ideologische tegenstellingen van het nationale naar het supranationale niveau.[27] Transnationale partijen leveren louter een programmatorisch aanbod en kunnen alleen de winst of verlies van hun nationale partijen registreren.

Om de politisering, vooral in het EP, te analyseren, is naast de institutionele *approach* ook het breuklijnenmodel toepasbaar op de transnationale partijvorming.[28] Partijen ontstaan op basis van breuklijnen en bezetten een aantal posities in de breuklijnenmatrix. Echter, niet élke maatschappelijke breuklijn leidt altijd en overal tot politieke partijvorming. Soms worden partijen opgeslorpt door andere partijen, zijn er te weinig programmatische verschillen met andere partijen, is er een tekort aan leidersfiguren of een gebrekkige organisatie waardoor de breuklijn niet tot het ontstaan van een politieke partij leidt. Bovendien kunnen breuklijnen ook binnenin de politieke partijen voor spanningen zorgen. In dat geval doorkruisen breuklijnen de politieke partij zelf. Hoewel breuklijnen strikt genomen geen partijen op het niveau van de EU doen ontstaan – de basis voor partijvorming is de nationale partijen –, spelen ze toch een voorname rol in de vorming, de samenstelling en de interne cohesie van de transnationale partijen. Traditioneel worden er twee breuklijnen onderscheiden.[29] Ten eerste produceert het Europese integratieproces een conflict tussen centrum en periferie, tussen Europees en nationaal belang, tussen voor- en tegenstanders van integratie. Ten tweede resulteert de politisering van de EU – vooral via haar communautaire bevoegdheden – in een sociaal-economisch conflict en de ontwikkeling van een sociaal-economische links-rechts-tegenstelling. Deze breuklijnen zijn in belangrijke mate medebepalend voor het stemgedrag en de coalitievorming binnen het EP. Zowel het stemgedrag als de fractiesamenstellingen verlopen volgens deze ideologische, 'transnationale' breuklijnen.[30]

25 BARDI, L., Transnational Trends in European Parties and the 1994 Elections of the European Parliament, in *Party Politics*, vol. 2, nr. 1, 1996, pp. 99-114.

26 HIX, S., The Transnational Party Federations, in GAFFNEY, J. (ed.), *o.c.*; HIX, S. & LORD, Chr., *o.c.*

27 GAFFNEY, J., *o.c.*, p. 17.

28 LIPSET, S.M. & ROKKAN, S., Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments. An Introduction, in Lipset, S.M. & Rokkan, S. (eds.), *Party Systems and Voter Alignments. Cross-National Perspectives*, New York, Free Press, 1967, pp. 1-64.

29 HIX, S. & LORD, Chr., *o.c.*; KREPPEL, A. & TSEBELIS, G., Coalition Formation in the European Parliament, in *Comparative Political Studies*, vol. 32, nr. 8, 1999, pp. 933-966; CORBETT, R., JACOBS, F. & SHACKLETON, M., *The European Parliament*, London, Catermill, 2000, pp. 59-93; HIX, S., Legislative Behaviour and Party Competition in European Parliament. An Application of Nominate to the EU, in *Journal of Common Market Studies*, vol. 39, nr. 4, 2001, pp. 633-688.

30 ATTINÀ, F., The Voting Behaviour of the European Parliament Members and the Problem of Europarties, in *European Journal of Political Research*, vol. 18, nr. 5, 1990, pp. 557-579; KREPPEL, A., *o.c.*; HIX, S., *o.c.*

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Zowel de institutionele visie als de breuklijnentheorie zijn fundamenteel om het ontstaan en de ontwikkeling van de transnationale partij te begrijpen, ondanks het feit dat beide modellen primordiaal gericht zijn op de analyse van nationale partijen. In de volgende paragraaf wordt dit geconcretiseerd door de bevindingen toe te passen op de EVP en de EVP-ED-fractie. Daaruit moeten onder meer het waarom, het hoe en het succes van de 'overlevingsstrategie' van de Europese christen-democraten blijken.

IV. De EVP en de EVP-ED-fractie

De ontwikkeling van de transnationale partij enerzijds en de toegenomen rol van het EP anderzijds – deze twee tendensen zijn niet restloos van elkaar te onderscheiden – zijn belangrijke instrumenten in de uitbouw van de 'overlevingsstrategie' van de Europese christen-democraten. Doch, deze noodzakelijke randvoorwaarden zijn niet exclusief voor de positie van de EVP. Ze gelden immers evengoed voor de andere politieke families in de EU. Om tot een voldoende verklaring te komen van de overlevingsstrategie moet naast de eerder besproken tendensen (die verder zullen worden toegepast) eerst stil worden gestaan bij een langetermijnontwikkeling die specifiek lijkt te zijn voor de Europese christen-democratie.

A. De noodzaak van een langetermijnstrategie

Grosso modo wordt de Europese christen-democratie geconfronteerd met een dubbele uitdaging : een absolute en een relatieve achteruitgang van haar politieke macht in de lidstaten van de EU. Door het transnationaal karakter van de EU, *in casu* het EP, leidt deze evolutie tot 'Europees' machtsverlies.

De absolute achteruitgang manifesteert zich electoraal en is een proces van lange duur. Algemeen gesproken is de optelsom van het kiesaandeel van verschillende christen-democratische partijen dalende (Tabel I). In de Benelux, waar de christen-democratische partijen traditioneel een centrumpositie bezetten, slinkt de aanhang gestaag, vooral sinds de jaren '90. In Italië implodeerde de almachtige *Democrazia Cristiana* (DC) midden jaren '90. Zowel politici als kiezers verdwenen in de diaspora om nadien ofwel ter linkerzijde ofwel ter rechterzijde opnieuw op te duiken. In Oostenrijk is de aanhang van de christen-democraten tussen midden jaren '80 en midden '90 opmerkelijk gedaald. Sindsdien is er sprake van een stabilisatie van het kiesaandeel. Alleen de Duitse *Christlich Demokratische Union* (CDU) en *Christlich-Soziale Union* (CSU) lijken aan de neergang te ontsnappen, vooral omwille van hun monopolie op de rechterzijde van het politieke landschap.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Tabel 1 : Aandeel van de christen-democratische partijen in de verkiezingen voor het EP (1979-1999)[31]

	1979	1984	1989	1994	1999
Christelijke Volkspartij (B)	29,5	19,8	21,1	17,0	13,5
Parti Social Chrétien (B)	8,2	7,6	8,1	7,0	4,9
Christlich Demokratische Union (D)	39,1	37,5	29,5	32,0	39,3
Christlich-Soziale Union (D)	10,1	8,5	8,2	6,8	9,4
Chrëschtlech Sozial Vollekspartei (L)	36,1	35,6	34,9	31,5	31,9
Christen Demokratisch Appèl (NL)	35,6	30,0	34,6	30,8	26,9
Democrazia Cristiana (I)	36,4	33,0	32,8	---	---
Österreichische Volkspartei (A)	---	---	---	29,6[32]	30,6

Percentages gemeten op nationaal niveau

In het algemeen vormt de neergang van de christen-democratie op nationaal vlak een bijzonder complex proces waarvoor alleen een combinatie van verschillende factoren een verklaring kan bieden : secularisering, ontzuiling, politieke personalisering, individualisering, liberalisering, enz. Ook het kiesstelsel en de positie van de politieke tegenstanders spelen een rol. Immers, de neergang is niet overal en altijd gelijkmatig.[33]

Naast de absolute achteruitgang worden de Europese christen-democraten geconfronteerd met een relatieve neergang. Dit is een rechtstreeks gevolg van de uitbreiding van de EU. In tegenstelling tot de absolute achteruitgang is deze neergang onomkeerbaar. Terwijl in de oorspronkelijke EU-lidstaten christen-democratische partijen bestaan, is dit niet het geval voor de landen (op Oostenrijk na) waarmee de EU achtereenvolgens is uitgebreid. Dit betekent dat het relatief aandeel van de christen-democratische partijen, vertegenwoordigd in het EP, de Raad, de Europese Raad en de Commissie, stelselmatig afneemt. Paradoxalerwijze worden de christen-democraten op deze manier het eerste politieke slachtoffer van hun eigen pleidooi voor de uitbreiding van de EU.

Niettemin, de mogelijke minorisering vormt op zichzelf geen bedreiging. Het is niet omdat het aantal christen-democraten absoluut en relatief verkleint, dat daar per definitie een verlies aan macht uit voortvloeit. Dit is wel het geval als gevolg

31 Omwille van de onderlinge vergelijkbaarheid wordt geopteerd voor de uitslagen van de EP-verkiezingen, hoewel deze 'Europese' stembusslag niet altijd en overal gelijkloopt met de 'nationale' verkiezingen. Zie IV.D. Bronnen : VEEN, H.-J. (Hrsg.), *Christlich-demokratische und konservative Parteien in Westeuropa*, Band 1-5 en http://www3.europarl.eu.int/election/default.htm.

32 De rechtstreekse verkiezing van de Oostenrijkse EP-leden dateert van 13 oktober 1996.

33 VAN KERSBERGEN, K., Hopen op macht. De neergang van de Nederlandse christen-democratie in vergelijkend perspectief, in *Jaarboek 1995. Documentatiecentrum Nederlands Politieke Partijen*, Groningen, 1996, pp. 92-112.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

van de verdieping van de EU. In het voorgaande deel hebben we reeds gewezen op de relatie tussen uitbreiding en verdieping. Door de verdieping wordt het partijpolitieke aandeel in de instellingen van de EU belangrijker. Dit proces start in 1979 met de rechtstreekse verkiezing van het EP en krijgt definitief beslag vanaf eind jaren '80.[34] Tot dan toe was de 'kostprijs' van de achteruitgang van de christen-democratie zeer laag. Een poging van de CDU/CSU om eind jaren '70 christen-democraten en conservatieven in één politieke groep samen te brengen, strandde omwille van het gebrek aan positieve *return* en de negatieve consequenties.[35] Deze situatie verandert fundamenteel met de groeiende politisering van de EU, in het bijzonder de nieuwe bevoegdheden van het EP. Het is omdat aan het gewicht van een politieke familie steeds meer belang wordt gehecht, dat de Europese christen-democraten worden gedwongen hierop een afdoend antwoord te formuleren. In die zin toont de geschiedenis van de overlevingsstrategie de relatie met de uitbreiding enerzijds en de verdieping anderzijds duidelijk aan.

B. De uitbouw van de langetermijnstrategie

De relatieve achteruitgang stelt de Europese christen-democratie voor een fundamenteel dilemma : ofwel een onafhankelijke politieke stroming blijven met gevaar (verder) gemarginaliseerd te worden; ofwel aansluiting zoeken bij anderen en een alliantie uitbouwen met het risico de eigen identiteit te moeten opgeven.[36] Zowel in het eerste als het tweede geval blijft de kans op – respectievelijk externe en interne – minorisering bestaan. Beide keuzes betekenen een onontkoombaar machtsverlies voor de Europese christen-democratie.

Zoals gezegd komt de kentering eind jaren '80. Het groeiende machtsverlies begint de christen-democraten zuur op te breken en een positieve ommekeer ligt niet in het verschiet, integendeel. Onder leiding van de CDU/CSU wordt voor de tweede optie van het dilemma gekozen. Het antwoord vanwege de christen-democraten op hun tanende positie binnen de EU is tweeërlei. Enerzijds wordt aan een alliantie met conservatieven gebouwd door een verruiming in de richting van politieke partijen uit landen die reeds lid van de EU zijn. Anderzijds wordt de christen-democratische familie uitgebreid met politieke partijen van nieuwe of toekomstige lidstaten van de EU. Het uiteindelijke doel is de socialistische heerschappij in de

[34] JANSEN, Th., The Dilemma for Christian Democracy. Historical Identity and/or Political Expediency. Opening the Door to Conservatism, in Lamberts, E. (ed.), *Christian Democracy in the European Union (1945-1995)*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 1997, pp. 459-472.

[35] VAN HECKE, S., *The Relationship Between Christian Democrats and Conservatives in the European Parliament (1979-1999)*, 10th ECPR PhD Summer School on European Parties and Party Systems, 9-21 September 2001, Keele University, Keele (UK), niet-gepubliceerde paper, 20p.

[36] BECKER, W., The Emergence and Development of Christian Democratic Parties in Western Europe, in Lamberts, E. (ed.), *o.c.*, pp. 109-120; TEN NAPEL, H.-M., Van het continentale naar het angelsaksische model van christen-democratie ? Over de problematische europeanisering van de christen-democratische politiek, in *Jaarboek 1996. Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen*, Groningen, 1997, pp. 229-244.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

instellingen van de EU te breken. Dit kan alleen door op een structurele manier numeriek sterker te worden. Willen de christen-democraten de grootste politieke kracht in de EU worden, dan moet in elke lidstaat een stabiele vertegenwoordiging worden gewaarborgd – ter verhoging van de legitimiteit – en in elke grote lidstaat een grote partij zich tot de christen-democratische alliantie bekennen – het opdrijven van de getalsterkte.

In deze strategie zijn in eerste instantie de sociaal-democraten de politieke tegenstander. Zij bezitten reeds de door de christen-democraten beoogde legitimiteit en getalsterkte. Daarom kijken de christen-democraten voor hun alliantievorming aanvankelijk zowel in de richting van de liberalen als van de conservatieven. De eersten zijn betrekkelijk goed georganiseerd en treden op nationaal vlak vaak op als tegenstrever van de christen-democraten. Begin jaren '90 mislukt een poging van Valéry Giscard d'Estaing, toenmalig voorzitter van de ELDP, om zijn volledige fractie bij de christen-democraten onder te brengen, o.a. omwille van het confessioneel karakter van de EVP.[37] De conservatieven daarentegen zijn minder goed georganiseerd. Ze hebben geen transnationale partijorganisatie uitgebouwd en hebben onderling weinig of geen contacten. Conservatieve partijen zijn weliswaar net als de liberalen a-confessioneel maar zijn historisch gezien eerder nationaal gericht. Dit heeft een verregaande onderlinge integratie steeds in de weg gestaan. Vooral van dit laatste gegeven kan de EVP profiteren. Specifiek aan haar overlevingsstrategie is niet alleen het doel maar ook de methode. In plaats van in één operatie de christen-democraten met de conservatieven te verbinden, kiest de EVP voor een incrementele aanpak. De uitbreiding met andere partijen verloopt één per één. Dit betekent dat de EVP sterker staat in de toetredingsonderhandelingen en dat mogelijke interne dissidenties in de tijd uitgesmeerd (en dus verzwakt) worden. Tegelijk verloopt elke operatie gefaseerd : eerst treden enkele individuele EP-leden toe, daarna de voltallige fractie om ten slotte volwaardig lid van de EVP te worden. Op die manier krijgen de nieuwelingen de tijd te wennen aan de structuur en de cultuur van de EVP (en haar leden) en is de EVP in staat nieuwe partijen op te nemen zonder haar interne evenwicht en organisatie te verstoren.

Concreet neemt de ganse operatie een aanvang vanaf eind jaren '80. De verkiezingsnederlaag van 1989 genereert een versnellingsmoment terwijl in de legislatuur 1994-1999 de operatie haar hoogtepunt kent. Dit belet niet dat reeds voor eind jaren '80 nieuwe partijen toetreden.

De eerste uitbreiding van de Europese christen-democraten vindt plaats in 1973. Na de toetreding van Ierland sluiten de vertegenwoordigers van *Fine Gael* zich aan bij de christen-democratische fractie in het EP. De partij behoort nadien tot de stichtende leden van de EVP. Een jaar na de Griekse toetreding van 1981, vervoegt *Nea Dimokratia* de EVP-fractie. In 1983 wordt de partij volwaardig EVP-lid. Het is de eerste partij zonder uitdrukkelijk confessionele basis die zich bij de EVP

[37] HIX, S. & LORD, Chr, *o.c.*, p. 103.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

aansluit. Hetzelfde geldt voor de Portugese *Partido do Centro Democratico Social* (PCDS) die zich na de toetreding van Portugal in 1986 tot de EVP bekent. Naar aanleiding van het lidmaatschap van Spanje, eveneens in 1986, worden de *Partido Democrata Popular* (PDP) – later herdoopt in *Democracia Cristiana* -, de Baskische *Partido Nacionalista Vasco* (PNV) en de *Unió Democràtica de Catalunya* lid van de EVP. Het betreft telkens kleine, conservatieve of christen-democratische partijen die relatief gemakkelijk door de andere EVP-leden worden aanvaard. Delicater is de kwestie van de grote partijen; een operatie die essentieel is voor het op peil brengen van de numerieke sterkte van de EVP. In het geval van Spanje verwelkomt de EVP de omvorming van de *Alianza Popular* tot *Partido Popular* (PP). De PDP die integraal deel uitmaakt van de nieuwe, meer gematigde en pro-Europese conservatieve PP fungeert als wegbereider voor de toetreding tot de fractie in 1989 en het volwaardig lidmaatschap in 1991. Naast Catalaanse en Baskische kritiek klinkt er vanuit Belgische, Nederlandse en Italiaanse hoek enige scepsis betreffende de draagwijdte van de partijvernieuwing.[38] De PP wordt niettemin één van de sterkhouders van de EVP.[39] Na de toetreding van de PP blijven alleen de Britse en de Deense conservatieven over in hun Europese Democratische Fractie. Bovendien zijn het twee lidstaten waarvan de EVP nog geen vertegenwoordiging heeft. Vóór de volgende EU-uitbreiding wil de EVP hier een doorbraak realiseren. Dit opzet zal slechts gedeeltelijk slagen. Enerzijds is er vanwege enkele partijen hevig protest tegen de opname van de Britse Conservatieven. Anderzijds zijn de Britse Conservatieven geen vragende partij om in zee te gaan met de 'continentale', confessionele en traditioneel pro-Europese christen-democraten. Uiteindelijk sluiten de fractie van de *Conservative and Unionist Party* en de *Det Konservative Folkeparti* (DKF) zich in 1992 aan bij de EVP-fractie. Alleen de DKF wordt volwaardig lid van de EVP. Maar de uitvoering van de strategie gaat onverminderd voort. In 1993 wordt de Portugese 'nationalistische' PCDS ingeruild voor de meer pro-Europese *Partido Social Democrata*.[40] Ondertussen treden ook meer en meer Franse leden, o.a. van de *Union pour la Démocratie française* (UDF), toe tot de EVP-fractie. In 2001 wordt het *Rassemblement Pour la République* volwaardig EVP-lid. Naast het Verenigd Koninkrijk blijft Frankrijk immers lange tijd één van de grote blinde vlekken op de EVP-landkaart.

Met de toetreding in 1995 van Oostenrijk, Finland en Zweden worden respectievelijk de *Österreichische Volkspartei* (ÖVP), *Kansallinen Kokoomus*, *Kristdemokratiska Samhällspartiet* en *Moderata Samling* lid van de EVP. Dit betekent dat hun kersverse EP-afgevaardigden meteen zitting nemen in de EVP-fractie. Andermaal verloopt de opname van eerder kleine, christen-democratische of conservatieve partijen probleemloos. Moeilijkheden rijzen er wel bij Italië. Na de implosie van de DC is de EVP op zoek naar een volwaardige vervanger. Kleine christen-democratische

38 JANSEN, Th., *o.c.*, p. 469.

39 MATUSCHEK, P., Aznars Ambitionen. Die spanische Volkspartei und ihr europäischer Führungsanspruch, in *Blätter fur deutsche und internationale Politik*, vol. 47, nr. 1, 2002, pp. 77-84.

40 HANLEY, D., *o.c.*, p. 189.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

partijen zoals het *Centro Cristiano Democratico* en het *Cristiani Democratici Uniti* vervoegen de EVP in 1995. Samen met de officiële opvolger van de DC – de *Partido Populare Italiano* – is hun kiesaandeel echter onvoldoende om het verlies goed te maken. Bovendien dreigt de pas opgerichte *Forza Italia* (FI) met de vorming van een eigen conservatieve fractie. Snel en efficiënt handelen is dus de boodschap. Tegelijk steken Belgische, Nederlandse, Ierse en Italiaanse vertegenwoordigers stokken in de wielen. Omwille van het christen-democratisch karakter van de EVP kunnen zij zich niet verzoenen met de toenadering tot FI. Enkelen onder hen richten de 'Athene Groep' op : een drukkingsgroep binnen de EVP-fractie die de volledige toepassing van de christen-democratische (en pro-Europese) beginselen van de Verklaring van Athene uit 1992 voorstaat.[41] Uiteindelijk komt er een compromis uit de bus : alle EP-leden van FI treden 'individueel' toe tot de EVP-fractie. Dit blijkt echter een tijdelijke maatregel aangezien FI in de aanloop naar de verkiezingen van 1999 volwaardig EVP-lid wordt.

C. *Het kortetermijnsucces van de overlevingsstrategie*

De verruimings- en uitbreidingsstrategie legt de EVP geen windeieren. Voor het eerst sinds de rechtstreekse verkiezing van het EP behaalt de EVP-ED-fractie de relatieve meerderheid. Het verkiezingssucces van 1999 brengt de EVP-ED-fractie op 232 van de 625 zetels, 51 meer dan de PES-fractie. Alle lidstaten zijn vertegenwoordigd. Bovendien bundelt de fractie afgevaardigden van een dertigtal partijen. De stemmenwinst is in hoofdzaak toe te schrijven aan het goede verkiezingsresultaat van enkele grote partijen. De CDU/CSU wint 6 zetels en stijgt van 47 naar 53 afgevaardigden, d.i. meer dan de helft van het aantal Duitse EP-leden. FI doet het evenmin slecht en levert 22 van de 87 Italiaanse EP-leden. De PP – de enige grote partij die op het moment van de verkiezingen aan de macht is – verliest twee zetels maar behoudt 28 verkozenen. Het grootste succes is weggelegd voor de Britse Conservatieven. Hun aandeel wordt meer dan verdubbeld. Het aantal afgevaardigden stijgt van 16 naar 36. Dankzij een uitermate eurosceptische campagne en een lage opkomst worden de Britse Conservatieven de op een na grootste groep binnen de EVP-ED-fractie. In ruil voor hun toezegging opnieuw deel uit te maken van de EVP-fractie – in principe onderhandelt elke delegatie na de verkiezingen over toetreding -, wordt de naam van de fractie uitgebreid met 'Europese Democraten' (ED). In totaal leveren de vijf grote landen bijna drie vierden van het aantal zetels terwijl de overige tien lidstaten slechts één vierde van de EVP-ED-fractie bevolken (Tabel 2).

[41] EUROPEAN PEOPLE'S PARTY, *Basic Programme of the EPP*, Adopted at the IX EPP Congress, Athens, 1992, 29p. (http ://www.eppe.org/archive/basicpr.asp)

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Tabel 2 : Samenstelling van de EVP-ED-fractie in de 5de zittingsperiode (1999-2004)[42]

Lidstaat	Partij	Zetels	Totaal	Percentage 1	Percentage 2
België	Christelijke Volkspartij	2	**5**	20,00	2,15
	Parti Social Chrétien	1			
	Christliche Soziale Partei	1			
	Mouvement des Citoyens pour le Changement	1			
Denemarken	Det Konservative Folkeparti	1	**1**	6,25	0,43
Duitsland	Christlich Demokratische Union	43	**53**	53,54	22,85
	Christlich-Soziale Union	10			
Griekenland	Nea Dimokratia	9	**9**	36,00	3,88
Spanje	Partido Popular	27	**28**	43,75	12,07
	Unió Democràtica de Catalunya	1			
Frankrijk	Nouvelle UDF	9	**20**	22,99	8,62
	Groupe Démocratie Libérale et Indépendants	6			
	Rassemblement pour la République	5			
Ierland	Fine Gael	5	**5**	33,33	2,15
Italië	Forza Italia	23	**35**	40,03	15,09
	Partito Populare Italiano	4			
	Centro Cristiano Democratici	2			
	Cristiano Democratici Uniti	2			
	Rinnovamento Italiana-Dini	1			
	Unione Democratici per l'Europa	1			
	Partito Pensionati	1			
	Südtiroler Volkspartei	1			
Luxemburg	Chrëschtlech Sozial Vollekspartei	2	**2**	33,33	0,86
Nederland	Christen Democratisch Appèl	9	**9**	29,03	3,88
Oostenrijk	Österreichische Volkspartei	7	**7**	33,33	3,02
Portugal	Partido Social Democrata	9	**9**	36,00	3,88
Finland	Kansallinen Kokoomus	4	**5**	31,25	2,15
	Suomen Kristillinen Liitto	1			
Zweden	Moderaterna	5	**7**	31,82	3,02
	Kristdemokraterna	2			
Verenigd Koninkrijk	Conservative and Unionist Party	36	**37**	42,53	15,95
	Ulster Unionist Party				
Totaal		232	**232**	100,00	100,00

Percentage 1 : aantal nationale EVP-ED-zetels/totaal aantal nationale zetels
Percentage 2 : aantal nationale EVP-ED-zetels/totaal aantal EVP-ED-zetels

[42] Toestand op 12 februari 2003. Bron : http://www.europarl.eu.int/home/default_nl.htm. In vergelijking met andere tabellen zijn kleine verschillen in de benaming van de partijen mogelijk. Deze variaties zijn te wijten aan de verschillen tussen de officiële partijnaam, de partijnaam zoals die tijdens de verkiezingen wordt gebruikt en/of de naam van de delegatie – bestaande uit de verkozenen op één lijst – bij de toetreding tot de fractie.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

D. Naar een verklaring voor het kortetermijnsucces van de overlevingsstrategie

Naast de evolutie op lange termijn – de relatieve electorale achteruitgang waarop de verruimings- en uitbreidingsstrategie een antwoord biedt – bepalen ook kortetermijneffecten het succes van de EVP bij de EP-verkiezingen van 1999. Op korte termijn speelt immers het zogenaamde 'electorale kalendereffect' in het voordeel van de EVP, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de periode 1989-94 waarin het effect zich tégen de EVP keerde.

Het 'electorale kalendereffect' hangt nauw samen met het feit dat de verkiezingen voor het EP worden beschouwd als *second-order national elections*. Aangezien deze Europese verkiezingen in een uitsluitend nationale context plaatsgrijpen, worden ze gepercipieerd als een test voor de nationale regeringspartijen. Bovendien is de directe, nationale impact van de uitslag van de EP-verkiezingen uitermate gering. Een regeringswissel of -ontslag als gevolg van een slechte Europese uitslag lijkt erg onwaarschijnlijk. Dit betekent dat de kostprijs om tegen de zittende meerderheid te stemmen of een proteststem uit te brengen bijzonder laag is. Gevolg is dat bij Europese verkiezingen de kans op winst voor kleine protest- en oppositiepartijen relatief hoog is. Dit effect wordt nog versterkt wanneer de Europese verkiezingen in het midden van de nationale legislatuur plaatsvinden.[43] De kans dat de nationale regeringspartijen worden weggestemd, is dan bijzonder groot. Bovendien genereert de lage opkomst bij Europese verkiezingen een voordeel voor de oppositiepartijen. Voor de aanhangers van de meerderheid staat er gegeven de matige impact weinig op het spel waardoor de drempel om zijn of haar stem niet uit te brengen (bij de afwezigheid van stemplicht) relatief laag is. De benaming 'electoraal kalendereffect' vloeit voort uit de centrale rol die de timing speelt in de uitslag van de EP-verkiezingen.

Concreet is dit 'electoraal kalendereffect' medeverantwoordelijk voor het EVP-succes in 1999. Aangezien in het gros van de lidstaten een linkse of centrum-linkse meerderheid de macht uitoefende, leverde een anti-regeringsstem in (vooral bipolaire) partijsystemen – het 'electoraal kalendereffect' treedt niet gelijkmatig en niet overal op – automatisch winst op voor de christen-democratische en conservatieve partijen. Dit was duidelijk het geval in Duitsland, Griekenland, Finland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk. In de laatste drie gevallen werd het effect versterkt door de zeer lage opkomstcijfers. Als het bovendien om grote landen gaat – zoals het geval van het Verenigd Koninkrijk bewijst -, dan kan dit effect verstrekkende gevolgen hebben voor de samenstelling van het EP.

[43] HIX, S. & LORD, Chr., *o.c.*, pp. 88-89.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

E. Middelen ter uitvoering van de langetermijnstrategie

Naast de dubbele probleemstelling en het recente succes van de overlevingsstrategie, zijn de middelen waarvan de EVP zich bedient essentieel om de uitbouw ervan te kunnen verklaren.

Ten eerste mag de rol van het politiek leiderschap niet worden onderschat. De CDU/CSU is van bij de aanvang voorstander geweest van samenwerking met (andere) conservatieve partijen in West-Europa.[44] Gedurende de ganse jaren '80 en '90 bezetten de Duitse christen-democraten sleutelposities binnen de EVP en de EVP-fractie. Bovendien speelt Helmut Kohl, Duits kanselier in de jaren '80 en '90, een dominante rol in de uittekening van de EVP-strategie. Samen met Wilfried Martens, voormalig Belgisch premier en voorzitter van de EVP sinds 1990, zet hij zijn schouders onder de alliantie tussen christen-democraten en conservatieven.[45] Vanaf midden jaren '90 neemt ook José Maria Aznar, eerste minister van Spanje en voorzitter van de PP, de samenwerking binnen de EVP ter harte. Bovendien is in de cruciale periode 1994-1999 Martens zowel EVP-voorzitter als EVP-fractieleider in het EP. Vanuit deze positie controleert hij de relaties tussen de transnationale partij en de transnationale fractie. Deze cumul vergemakkelijkt ongetwijfeld de afhandeling van de soms delicate uitbreidings- en verruimingsdossiers.

Ten tweede heeft de EVP haar positie versterkt door intense samenwerkingsverbanden uit te bouwen met verschillende nevenorganisaties.[46] Meer nog, ze slaagt erin zich als exclusieve transnationale organisatie van de Europese rechterzijde op te werpen. Deze toenadering tot conservatieve partijen en partijenorganisaties heeft in 1999 geresulteerd in de integratie van de EVP en de Europese Unie van Christen-Democraten (EUCD), een organisatie van christen-democratische partijen uit enkele EU- en niet-EU-landen die op haar beurt de vereniging van Centraal-Europese christen-democratische partijen heeft opgeslorpt. Sinds 2002 delen de EVP en de Europese Democratische Unie (EDU) – een samenwerkingsverband van 'christen-democratische, conservatieve en anti-collectivistische partijen' – hetzelfde hoofdkwartier in Brussel. Dezelfde opening t.a.v. conservatieve partijen speelt zich af in de christen-democratische internationale.

Voorts is het probleemoplossend vermogen van de EVP, vooral op ideologisch vlak, een belangrijk instrument in het slagen van haar uitbreidings- en verruimingsoperatie. Grosso modo kunnen er vier oprispingen van dissidentie worden onderscheiden. De eerste drie verlopen parallel met de toetreding van de PP, de Britse Conservatieven en FI. Deze laatste geeft, zoals vermeld, aanleiding tot het oprichten van de Athene Groep, een tijdelijk, reactief verband van ontevredenen binnen de EVP. In reactie op het protest kondigt de EVP een programmatorisch

[44] VAN HECKE, S., *o.c.*, pp. 2-4.
[45] JANSEN, Th, *o.c.*, p. 467; 469-470.
[46] VAN HECKE, S. *o.c.*, p. 10.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

congres aan waarin de oorspronkelijke christen-democratische en pro-Europese standpunten worden bekrachtigd. Dit gebeurt begin 2001 te Berlijn met de goedkeuring van '*A Union of Values*'.[47] De betrekkelijkheid van het Athene-initiatief komt duidelijk aan de oppervlakte als naar aanleiding van de Oostenrijkse kwestie – de coalitieregering tussen de Oostenrijkse christen-democraten en de *Freiheitliche Partei Österreichs* (FPÖ) – een nieuwe drukkingsgroep wordt opgericht : de Schuman Groep. Een aantal mandatarissen is andermaal misnoegd over de gang van zaken binnen de EVP en stelt voor het lidmaatschap van de ÖVP op te heffen. De EVP-leiding opteert daarentegen voor het onderhouden van intense contacten met de ÖVP. Op die manier kan de nieuwe regering rechtstreeks worden gecontroleerd en worden de werkzaamheden van de IGC in aanloop naar het Verdrag van Nice niet in gevaar gebracht. Uiteindelijk worden de dissidenten in de minderheid gesteld en kant de EVP-top zich tegen de sancties vanwege de 14 EU-lidstaten. Het voorval bewijst andermaal dat een centrumkoers – een marsrichting die vooral aanleunt bij de christen-democraten uit België, Nederland, Frankrijk, Ierland en Italië – hoe langer hoe minder op bijval kan rekenen vanwege de grote delegaties. Sinds het verdwijnen van de DC – een partij die optrad als bondgenoot van de traditionele christen-democraten – lijken de 'centristen' aan hun lot overgelaten.[48]

Ten slotte bedient de EVP zich van haar voorzittersconferentie om enerzijds op korte termijn moeilijke knopen door te hakken en anderzijds op lange termijn de bakens uit te zetten. Onder meer de uitbreidings- en verruimingsstrategie krijgt in haar verschillende fases haar beslag binnen de voorzittersconferentie.[49] Maar de invloed van de voorzittersconferentie, bijeen op de 'pre-toppen', strekt verder en is bovendien een bewijs van de impact van de transnationale partij, zowel t.a.v. het nationale als t.a.v. het Europese niveau. Onder meer in de aanloop naar het Verdrag van Maastricht speelt de EVP-voorzittersconferentie een beslissende rol. Aan de vooravond van de Top van Rome in oktober 1990 – de Europese Raad die de IGC definitief op de sporen zet – raken de EVP-leiders het eens over de kalender van de Economische en Monetaire Unie (EMU). Door die eensgezindheid kunnen de EVP-leiders hun collega's in de Europese Raad overtuigen en de Britse premier Margaret Thatcher – notoir tegenstander van een Europese eenheidsmunt – marginaliseren. Thatcher geeft later toe dat ze de impact van een dergelijke bijeenkomst danig heeft onderschat. Hetzelfde doet zich voor betreffende de introductie van het medebeslissingsrecht voor het EP.[50] Niet toevallig zijn zes van de twaalf regeringsleiders lid van de EVP-voorzittersconferentie, onder wie Ruud Lubbers, minister-president van Nederland en voorzitter van de Europese Raad. Maar er bestaan ook recentere voorbeelden. De Oostenrijkse crisis levert hier andermaal een interessante illustratie. Met name het rapport van de EVP dat als oplossing voor de interne crisis is opgesteld, staat grotendeels model voor het in

47 EUROPEAN PEOPLE'S PARTY, *A Union of Values*, Text agreed at the XIV EPP Congress, Berlin, 2001, 31p. (http ://www.eppe.org/archive/union_of_values_final_010.asp)

48 VAN KESSEL, A., *o.c.*

49 JANSEN, Th., *o.c.*

50 HIX, S. & LORD, Chr., *o.c.*, p. 170; 189; HANLEY, D., *o.c.*, p. 190.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

opdracht van de Europese Raad geschreven Rapport van de Drie Wijzen dat in het najaar van 2000 voor een doorbraak zorgt in de crisis tussen de Oostenrijkse regering en de overige EU-landen.[51] Dat de meerderheid in de Europese Raad sociaal-democratisch is, vormt kennelijk geen bezwaar.

V. Enkele slotopmerkingen

In het algemeen heeft de EVP een opmerkelijk groot anticipatie- en aanpassingsvermogen aan de dag gelegd. De christen-democraten zijn erin geslaagd gunstig in te spelen op 'levensbedreigende' externe omstandigheden en munt te slaan uit de vele *opportunities* die Europa biedt.[52] De EVP – ontstaan als reactie op de nood aan structurele samenwerking tussen christen-democratische partijen in de EU – heeft van haar bestaanscrisis weten gebruik maken om zich op een nieuwe en meer offensieve manier te positioneren in het Europese politieke landschap.[53] In tegenstelling tot de PES – die door de 'vanzelfsprekende' aanwezigheid van 'linkse' partijen in alle huidige en toekomstige lidstaten van de EU niet meteen tot handelen wordt aangezet -, kenmerkt de EVP zich conform haar christen-democratische traditie ook in dit opzicht door een pro-actieve houding in het Europese integratieproces.[54]

De uitbreidings- en verruimingsfase wordt momenteel gevolgd door een periode van consolidatie maar ook van oogsten. Reeds in de campagne van 1999 heeft de EVP herhaaldelijk kenbaar gemaakt dat ze, indien mogelijk, de dominantie van de socialisten in het EP zou doorbreken.[55] De realisatie van dit voornemen is zeer snel gebleken uit de verkiezing (met de steun van de liberalen) van Nicole Fontaine (UDF) tot voorzitter van het EP. Of de *grand coalition* van socialisten, christen-democraten en conservatieven hiermee tot de geschiedenis behoort, zal moeten blijken uit het stemmenonderzoek van de huidige legislatuur. Wat de EVP zelf betreft, mag men redelijkerwijze verwachten dat de samenstelling nagenoeg ongewijzigd zal blijven tot aan de eerstvolgende EP-verkiezingen van 2004. Om die reden lijkt het momenteel het ideale ogenblik om een voorlopige balans op te maken van de overlevingsstrategie van de Europese christen-democraten.

51 HANLEY, D., *o.c.*, p. 195.

52 Aldus de EVP in de slotzin -"*the Europe of Opportunities*"- van haar manifest '*A Europe of Opportunities*' voor de Europese verkiezingen van juni 1999. (http ://www.eppe.org/archive/manif99.asp)

53 LAMBERTS, E., General Conclusions. Christian Democracy in the European Union (1945-1995), in Lamberts, E. (ed.), *o.c.*, pp. 473-481.

54 CHENAUX, Ph., Les démocrates-chrétiens au niveau de l'Union européenne, in Lamberts, E. (ed.), *o.c.*, pp. 449-458; VEEN, H.-J. & GRUBER L., Einführung, in Veen, H.-J. (Hrsg.), *op. cit.*, Band 5, Paderborn, Schöningh, 2000, pp. 13-34.

55 Het actieprogramma uit 1999 laat hierover geen twijfels bestaan : "*We call for a strong stand against Socialism.*" EUROPEAN PEOPLE'S PARTY, *Action Programme 1999-2004. On the Way to the 21st Century*, Adopted by the XIII EPP Congress, Brussels, 1999, 47p. (http ://www.eppe.org/archive/action99_04.asp) Zie ook de toespraak van secretaris-generaal Klaus Welle, *Must the European Parliament be dominated by the Socialists ?*, Konrad Adenauer Stiftung, Brussels, 1997, 7p.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

1. De EVP gooit eerst en vooral hoge ogen door haar numerieke sterkte. Het verschil met de PES is zodanig groot dat een verlenging van de relatieve meerderheid in de periode 2004-2009 tot de reële mogelijkheden behoort. Bovendien is de rechterflank van de EVP stelselmatig versterkt zodat een alternatieve formatie – waarmee FI in 1994 dreigde – niet meteen tot de categorie van onmiddellijke bedreigingen hoort. Bovendien bezit de EVP door enkele recente verkiezingsoverwinningen de relatieve meerderheid in de Europese Raad.

2. Door het succes van de uitbreidings- en verruimingsoperatie zijn de christen-democraten een minderheid gaan vormen in hun eigen fractie. Dit proces verliep parallel met de uitbouw van de transnationale partij, de 'politisering' van de EU en de machtstoename van het EP. Deze fenomenen zijn wezenlijk met elkaar verbonden. Niet alleen de EU is van aanschijn veranderd. Voor de (samenstelling van de) EVP geldt minstens hetzelfde.

3. Ondanks de uitbreiding en de verruiming met hoofdzakelijk conservatieve partijen, kon de EVP – tot nu toe – haar pro-Europees en federalistisch programma behouden. Dit blijkt bijvoorbeeld uit haar voorstellen voor de Europese Conventie en de IGC.[56] De tegenkanting van o.a. de Britse Conservatieven heeft niet meteen tot toegevingen op dit vlak geleid. De 'federalisten' lijken het pleit te (blijven) winnen. Hetzelfde geldt voor enkele cruciale posities in de EVP en de EVP-fractie. Deze worden ingenomen door christen-democraten en/of conservatieven die positief staan t.a.v. de uitbouw van een federaal Europa (en voeling hebben met de confessionele traditie van de Europese christen-democratie).[57]

4. Op korte termijn is de positie van de Britse Conservatieven ongetwijfeld de achillespees van de EVP. Uit onderzoek van het stemgedrag blijkt dat deze EP-leden de meest dissidente groep uitmaken terwijl de EVP minus de Britse Conservatieven de fractie is met de op één na grootste cohesiegraad.[58] Historisch gezien hebben zij de minste affiniteit met de christen-democratische traditie. Bovendien staan ze door geen lid te zijn van de EVP met één been buiten de fractie. De recente marsrichting van de Britse Conservatieven op nationaal vlak heeft deze situatie alleen versterkt. Op langere termijn gaat de grootste dreiging uit van de uitbreiding met partijen uit Centraal- en Oost-Europa. In tegenstelling tot de uitbreidingsoperatie zoals men die tot nu toe heeft gekend, zal de EVP in één klap een hele reeks toetredingen te verwerken krijgen van partijen die minder stabiel zijn dan

56 EUROPEAN PEOPLE'S PARTY, *A Constitution for a Strong Europe, Document adopted by the XVth EPP Congress*, Estoril, 2002, 7p. (http://www.eppe.org/archive/Constitution_EN_1992.asp); EPP CONVENTION GROUP, *The Constitution of the European Union. Discussion Paper*, Frascati, 2002, 45p.

57 Momenteel zijn Wilfried Martens (CD&V) en Antonio López Istúriz (PP) respectievelijk voorzitter en secretaris-generaal van de EVP. Bij de EVP-ED-fractie is Hans-Gert Pöttering (CDU) voorzitter en is Klaus Welle (CDU) secretaris-generaal. (toestand op 12 februari 2003)

58 ATTINÀ, F., *o.c.*, p. 575; KREPPEL, A. & TSEBELIS, G., *o.c.*, pp. 957-958; HIX, S., *How MEPs Vote*, ESRC One Europe or Several ? Programme, Note 1/00, p. 3. (http ://www.lse.ac.uk/Depts/eprg/pdf/HowMEPsVote.PDF)

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

hun Westerse collega's en waarvan de basiskarakteristieken – bijvoorbeeld de houding t.a.v. een federaal georganiseerd Europa – verre van eenduidig zijn. Het valt niet uit te sluiten dat een dergelijke operatie het interne evenwicht binnen de EVP grondig kan verstoren.[59] Dit geldt echter evenzeer voor de andere transnationale partijen.

5. Hoewel de EVP geen voorstander is van de huidige politieke en institutionele setting (met onder meer de *second-order national elections*), heeft het in zekere zin de toenadering tot de conservatieven mogelijk gemaakt en houdt het ze bovendien in stand. De particulariteit van de EU en het EP maakt dat de alliantie zich heeft kunnen ontwikkelen buiten het publieke forum, op basis van *second-order* stemgedrag en zonder directe weerslag voor de nationale partijen. Op die manier is de bestendiging van de alliantie van christen-democraten en conservatieven gebaat bij een status-quo.[60] In de huidige institutionele setting kan de EVP voor haar intern en extern beleid niet ter verantwoording worden geroepen door de kiezer. Dit gebrek aan *accountability* valt weg wanneer er *first-order European elections* worden georganiseerd. Zal bijvoorbeeld een centrum-linkse CDA- of CD&V-kiezer voor de EVP stemmen wanneer hij of zij weet dat die supranationale partij in zee gaat met de Britse Conservatieven ? Dit scenario lijkt echter nog ver af maar het toont niettemin aan hoe de verdere supranationalisering van de EU, het EP en de Europese verkiezingen ook nadelen kan opleveren voor de samenwerking tussen christen-democraten en conservatieven in de EVP.

Uiteraard is de toekomst van de Europese christen-democratie op langere termijn een open vraag. Op korte termijn blijkt de overlevingsstrategie – die eigenlijk een meerderheidsstrategie is – vruchten af te werpen. Of deze politiek comfortabele situatie behouden blijft, hangt enerzijds af van de electorale prestaties van de christen-democraten maar ook van de conservatieve partijen in de EU-lidstaten. Anderzijds is het uitkijken naar de houding van de Britse Conservatieven in de EVP-fractie, het effect van de directe financiering op de ontwikkeling van de transnationale partij, en het gewicht dat de EVP in de schaal weet te leggen in de eindfase van de Conventie en de IGC. Eerstvolgende afspraak in 2004.

[59] HANLEY, D., Conclusion. The Future of Christian Democracy in Europe, in Hanley, D. (ed.), *Christian Democracy in Europe. A Comparative Perspective*, London/New York, Pinter, 1994, pp. 212-214.

[60] BARDI, L., Transnational Party Federations, European Parliamentary Party Groups, and the Building of Europarties, in Katz, R.S. & Mair, P. (eds.), *o.c.*, p. 370.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Summary : A Europe of Opportunities. Analysis of the Survival Strategy of the Christian Democrats in the European Union

While Christian Democratic parties in several Western European countries are often said to be in crisis, the European People's Party holds the largest parliamentary group in the European Parliament since 1999. This paradox relies on the specificity of the different 'national' electoral logics on the one hand and the realisation of a long-term 'European' majority strategy on the other hand. The alliance with Conservatives and Conservative parties has to overcome an absolute electoral decline in 'old' EU countries and a relative decline through the accession of 'new' member states without Christian Democratic parties. The EPP majority strategy is realised through various ways : the key position of the transnational party and party group, the role of political leadership, the way of decision making, the co-operation with side-organisations, the problem-solving of ideological conflicts, etc. Our analysis proves how the majority strategy of the European Christian Democrats realises its ultimate 'survival strategy' despite (or thanks to) several national party crises.